

KUNSTENAAR UIT MEDEDODEN

Van Gogh in de Borinage, de geboorte van een kunstenaar

L'usine de coke Le Gargane à Flénu is een van de weinige overgeleverde tekeningen uit de tijd dat Van Gogh in de Borinage verbleef. Het vergde dus enige creativiteit van curator Sjraar van Heugten om met de tentoonstelling in het BAM (Beaux-Arts Mons) te laten zien dat Van Goghs kunstenaarsleven hier ontkiemde.

HARDE TIJDEN "Niets dan een beetje rook uit de schoorsteen zien de voorbijgangers voor ze hun weg vervolgen, maar aan het groot vuur in mijn ziel komen ze zich niet warmen," schreef Vincent van Gogh (1853-1890) naar zijn broer Theo in de brief uit juli 1880 die het begin van zijn carrière als kunstenaar zou markeren. In de van de rook grauwe Pays Noir had hij zijn roeping van kunstenaar gevonden. Eerdere pogingen om carrière te maken in de internationaal gereputeerde kunsthandel van zijn ooms Goupil & Cie in Den Haag, Parijs of Londen, of als evangelist in de dorpen rond Ramsgate, waren mislukt.

Ook zijn evangelistenopleiding in Laken werd afgebroken, al kreeg hij daar wel een Frans boekje over de Borinage te lezen. Gefascineerd door deze streek in Henegouwen waar alles op de kolenwinning was afgestemd, reisde hij er eind 1878 naartoe om er als lekenpredikant te werken. Hoewel hij in Wasmes (Colfontaine) eerst bij het bakkersgezin Denis verbleef, vereenzelvigde hij zich zo met de armsten der armen dat hij de stal verkoos om er op het stro te slapen.

Wilde hij er aanvankelijk nog de Bijbel verspreiden, gaandeweg bood hij vooral troost. Als hij *Hard Times* van Charles Dickens leest, ziet hij de parallellen. Later zou de lectuur van *Germinal* van Emile Zola herinneringen oproepen aan zijn ervaringen in de Borinage.

In Cuesmes (Bergen), een ander dorp in de Borinage, verbleef hij bij de familie Decruq, waar nu het Maison Van Gogh is. Het kamertje dat hij deelde met de kinderen werd zijn eerste atelier. Uit mededogen begon hij daar de mijnwerkers te tekenen die naar hun werk vertrokken. Vanuit de Borinage zal hij ook een 140 kilometer lange voettocht ondernemen naar het atelier van de dichter-schilder Jules Breton in het Franse mijn dorp Courrières. Onderweg werd hij getroffen door de hardwerkende wevers die hij later zou tekenen en schilderen.

Zijn oversten verlengden zijn contract niet, naar het schijnt omdat hij niet uit het hoofd kon prediken, maar de mijnwerkers herinnerden zich wel deze 'Christus van de kolenmijn' die zijn eigen lakens en hemd weggaf. Na een identiteitscrisis komt Van Gogh tot het inzicht dat alle grote kunstenaars diep religieus zijn en dat hij via de weg van de kunst God kan bereiken. In oktober 1880 verlaat hij de Borinage om zijn opleiding aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel aan te vatten, maar de expo toont dat Van Gogh de Borinage nooit meer heeft losgelaten.

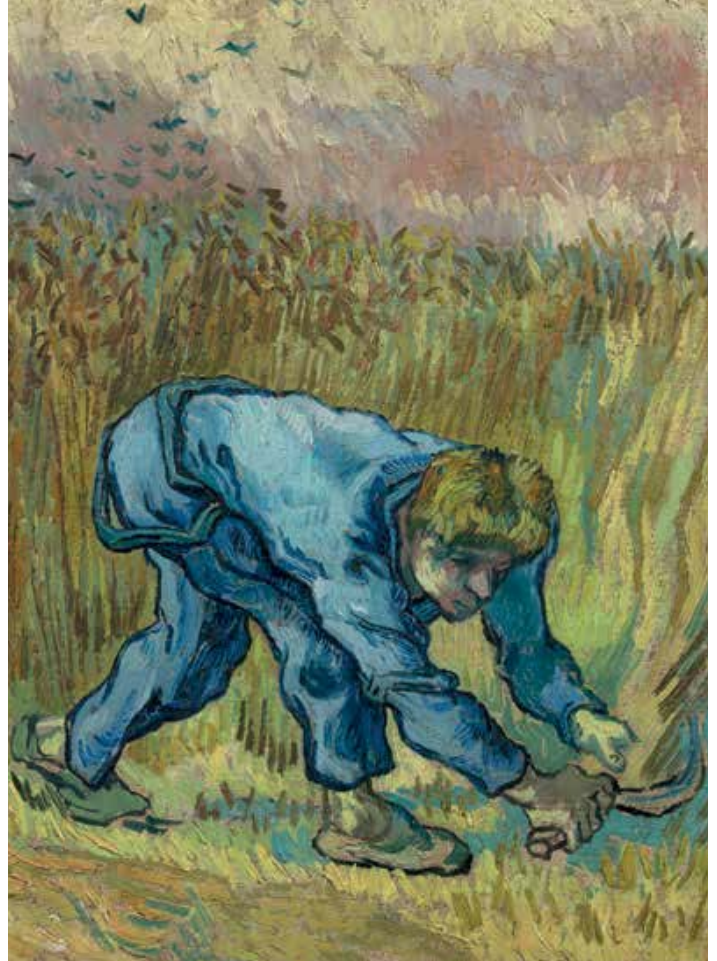
Vincent van Gogh, Weefgetouw met wever, 1884, olieverf op doek, 68,3 x 84,2 cm

Kröller-Müller Museum, Otterlo

© STICHTING KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM

[links] Vincent van Gogh, De maaier met sikkel (naar Jean-François Millet), 1880, tekening, 55,5 x 30 cm Uehara Museum of Modern Art

[rechts] Vincent van Gogh, De maaier (naar Jean-François Millet), 1889, olieverf op doek, 44 x 33 cm Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Foundation)

VROEGSTE TEKENINGEN Een van de culturele hoofdsteden van Europa in 2015 is Bergen, dat door de tentoonstelling *Van Gogh in de Borinage* in het BAM de kunstenaar weer in de armen sluit. Hier tekende hij voor het eerst naar de natuur, kopieerde er zijn grote voorbeelden, en vergat nooit wat hem zo geraakt had. De bescheiden woningen, de arbeiders en de wevers werden zijn onderwerpen in Brussel en later in Nuenen, toen hij terug bij zijn ouders woonde. Van Gogh besprak uitvoerig de schilderijen van Constantin Meunier – van de kolensleepsters, de stoeten arbeiders op weg naar de mijn en de rode daken en de zwarte schoorstenen tegen een grijze lucht – die hij graag zelf had geschilderd. Al werden zijn onderwerpen in zijn Parijse periode vanaf 1886 steeds meer en zijn kleurenpalet na de kennismaking met de (neo) impressionisten en andere avant-gardisten erg kleurrijk, toch keerde hij op het eind van zijn leven naar zijn oor-

Vincent van Gogh, Huizen in de zon in Les Saintes-Maries-de-la-Mer, 1888, tekening, 30,5 x 47,2 cm - Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Foundation)

spronkelijke thematiek terug. In Saint-Rémy-de-Provence en Auvers-sur-Oise schilderde hij opnieuw eenvoudige landarbeiders en kopieerde hij ook weer door hem bewonderde kunstenaars, maar nu in schilderijen. Op de tentoonstelling hangt een kopie van *De maaier* van Jean-François Millet, getekend in de Borinage, naast het gelijknamige schilderij dat hij negen jaar later in Saint-Rémy maakte. Het vergde een zoektocht om te achterhalen waar de tekening werd bewaard. Ze is overgevlogen van het Uehara Museum of Modern Art in Japan en zal voor het eerst in Europa te zien

Vincent van Gogh, Straat in Auvers-sur-Oise, 1890, olieverf op doek, 73 x 92,5 cm
Ateneum Art Museum Finnish
National Gallery - Hannu Aaltonen

zijn. Curator Sjraar van Heugten bracht intussen al twee van vier volumes uit over de tekeningen van Van Gogh.

De tentoonstelling omvat het hele kunstenaarsleven, vanaf de vroegste tekeningen gemaakt in Cuesmes tot het schilderij *La rue d'Auvers-sur-Oise*, een van zijn laatste meesterwerken. De eerste tekeningen dateren van voor Van Gogh's besluit om kunstenaar te worden.

Behalve het 70-tal schilderijen, tekeningen en brieven van Van Gogh worden ook tientallen werken getoond die hij kopieerde of die hem inspireerden. In een brief aan zijn broer verheugt Vincent er zich over dat de schilder Eugène Boch in Frameries in de Borinage aan het werk is. De kunstenaars ruilden ooit hun werk: *Alpilles* uit 1889 van Van Gogh tegen van Boch.

KRAAIEN Van Gogh wordt in de Borinage 125 jaar na zijn dood niet alleen met een tentoonstelling geëerd. Zowel het werkmanshuisje, Maison Denis, in Wasmes als het huidige Maison Van Gogh in Cuesmes worden gerestaureerd. Van Gogh Europa, gesticht in 2012, wil alle woonplekken van Van Gogh verbinden. Naast de Borinage zijn dat verder ook zijn geboortehuis in Groot Zundert, de pastorie van Nuenen, het psychiatrisch ziekenhuis in Saint-Rémy en de Auberge Ravoux in Auvers-sur-Oise. In het huis in Wasmes

zullen 's zomers een gastenverblijf en voor de rest van het jaar residenties voor artiesten en wetenschappers worden ingericht.

In het Théâtre Royal de Mons wordt het gerestaureerde *Lust for Life* opnieuw vertoond, een film uit 1956 van Vincente Minnelli over het leven van Van Gogh. De film met Kirk Douglas als Van Gogh en Anthony Quinn als Paul Gauguin was een internationaal succes. Voor een Hollywoodfilm was het ongewoon om op locatie te filmen. Om de film nog waarheidsgetrouwer te maken, moest Douglas zelfs kraaien leren schilderen. *Lust for Life* is gebaseerd op *La Vie Tragique de Vincent van Gogh* (1924) van Louis Piérard en de bestseller *Lust for Life* (1934) van Irving Stone die putte uit de dagboeken en brieven van Van Gogh.

In de hedendaagse kortfilm *Hollywood au pied du terril* brengen Henri de Gerlache en Philippe Reynaert verslag uit over de periode toen de Amerikaanse filmploeg neergestreken was in de steegjes van Wasmes. Volgens een vrouw die als klein meisje Van Gogh nog gezien had, wás Douglas Van Gogh. Ook de installatie *La Chaumière* van een armzalige woning die een familie – gesculpteerde – *Aardappeleters* herbergt, en een doolhof van zonnebloemen moeten Van Gogh in Bergen alomtegenwoordig maken.

–

AN DEVROE

INFO Tentoonstelling *Van Gogh in de Borinage. De geboorte van een kunstenaar* – Nog tot 17 mei 2015 – Open: dinsdag t.e.m. zondag van 10 tot 18 uur – Gesloten: maandag – Beaux-Arts Mons, Rue Neuve 8, 7000 Bergen, T 065 39 59 39, www.mons2015.eu, www.vangogheurope.eu **ARCHIEF** Vincent van Gogh, *Marine*: OKV, 1967, 17 – Vincent van Gogh, *Tuintje in Arles*: OKV, 1974, blz. 63-65 – Vincent van Gogh, *De brieven*: OKV, 2009, nr. 5, blz. 3 – www.tento.be